



Пол Боулс

ДАВНА ЕПИЗОДА

Септембарски заласци сунца били су најцрвенији те недеље кад је професор одлучио да посети Аин Тадур који се налази у топлим крајевима. Спустио се аутобусом увече из области висоравни, са две мање путне торбе пуне мапа, крема за сунчање и лекова. Десет година пре тога боравио је у том селу три дана; довољно дуго, међутим, да заснује сасвим чврсто пријатељство с власником кафеџинице који му је писао неколико пута у првој години након посете, премда никад више после тога. „Хасан Рамани“, понављао је професор док се аутобус труцкао низбрдо кроз све топлије слојеве ваздуха. Час окренуто ка ужареном небу на западу, час ка стрмим планинама, возило је пратило прашњави друм низ кањоне и залазило у озрачје у којем се осетило и нешто друго, а не само бескрајни озон с висина: наранџин цвет, бибер, измет спарушен на сунцу, узаврело маслиново уље, труло воће. Задовољно је зажмурио и поживео на трен искључиво у мирисном свету. Врати му се далека прошлост – који њен део, то није могао да утврди.

Професору се обрати шофер с којим је делио седиште, не скидајући поглед с пута: „*Vous êtes géologue?*“

„Геолог? Ма, не! Ја сам лингвиста.“

„Овде нема језикâ. Само дијалекти.“

„Тако је. Правим преглед варијација магрепског.“

Шофер му се обратио с ниподаштавањем. „Наставите ка југу“, рекао је. „Тамо има језика какве још нисте чули.“

Док су се возили кроз градску капију, уобичајени чопор балавурдије изрони из прашине и потрча поцикујући поред аутобуса. Професор је склопио тамне наочаре, ставио их у џеп, те чим се возило зауставило, искочио напоље, прогурао се између озлојеђених дечака који су узалудно покушавали да се домогну његовог пртљага и брзо откорачао до *Grand hotel Saharien*-а. Од осам соба у њему, две су биле слободне – једна с погледом на пијацу, а друга, мања и јефтинија, гледала је на двориштанце крцато отпацима и бачвама, по којем су се шеткале две газеле. Узео је мању собу и, пошто је сасуо цео бокал воде у лимени лавор, почео да се умива како би спрао прашину с лица и ушију. Вечерње руменило беше готово ишчезло на небу, а ружичастост на предметима је бледела, готово док ју је посматрао. Упалио је карбидну лампу и лецнуо се од њеног мириса.

Након вечере, професор је полако прошао улицама које су водиле ка кафеџиници Хасана Раманија, чија се стражња просторија опасно надвијала изнад реке. Улаз је био врло низак, па је морао да се мало сагне како би ушао. Неки човек је ложио ватру. Један гост је пијуцкао чај. Кафеџија је покушао да га убеди да седне за други сто у предњем делу кафеџинице, али професор је безбрижно продужио у задњи крај и сео

тамо. Месечина се пробијала кроз тршчану решетку и никакав звук није допирао споља сем повременог лавеза паса. Променио је сто да би могао да види реку. Била је пресушила, али се у кориту налазила још понека бара у којој се пресијавало ведро ноћно небо. Кафеџија уђе и обриса сто.

„Је ли Хасан Рамани још власник ове кафеџинице?“, питао га је на магрепском за који му је требало четири године да га научи.

Човек је одговорио на лошем француском: „Преминуо је.“

„Преминуо?“, поновио је професор, не приметивши апсурдност те речи. „Стварно? Кад?“

„Не знам“, рекао је кафеџија. „Чај?“

„Може. Али не разумем...“

Човек је већ био изашао из просторије и распиривао ватру. Професор је мирно седео; осећао се усамљено и расправљао се сам са собом колико је тај осећај бесмислен. Убрзо се кафеџија вратио и донео чај. Платио му је и оставио огроман бакшиш, за који је добио значајан наклон.

„Реците ми“, казао је док се кафеџија спремао да оде, „могу ли се још купити оне кутијице од камиљег вимена?“

Човек је деловао љутито. „Понекад Регибати доносе тако нешто. Ми овде то не купујемо.“ Потом је дрско, на арапском, питао: „А шта ће вам кутије од камиљег вимена?“

„Зато што ми се свиђају“, одвратио је професор. А затим је, пошто је осетио благу усхићеност, додао: „Толико ми се свиђају да бих направио збирку од њих. Платићу вам десет франака за сваку коју ми набавите.“

„Петнаест“, рекао је кафеџија, отворивши брзо леву шаку три пута заредом.

„Не долази у обзир. Десет.“

„Неће моћи. Али сачекајте до краја, па ћемо отићи заједно. Платићете ми колико хоћете. И добићете кутије од камиљег вимена ако их има.“

Изашао је у предњи део кафеџинице и оставио професора да пије чај и слуша све гласнији хор паса који су лајали и завијали док се месец пењао високо на небо. Неколико гостију уђе у предњу просторију и остадоше у разговору сат или мало дуже. Кад су отишли, кафеџија угаси ватру и стаде у довратак да обуче бурнус. „Хајде“, рекао је.

Напољу, на улици, владао је мир. Све тезге су биле затворене, а једина светлост потицала је од месеца. Понеки пешак би прошао и промрмљао кратко да поздрави кафеџију.

„Сви вас познају“, рекао је професор, да би прекинуо тишину међу њима.

„Да.“

„Волео бих да и мене сви познају“, рекао је професор пре него што је схватио колико детињасто звучи таква опаска.

„Вас нико не зна“, рекао је његов сапутник грубо.

Већ су били на другом крају града, на избочини изнад пустиње, а кроз велику пукотину у зиду професор је видео бели бескрај прошаран у прочељу црним тачкама оаза. Прошли су кроз отвор и кренули вијугавим путем између стена, спуштајући се према најближем шумарку палми. Професор помисли: „Могло би ме заклати. Али има кафеџиницу – сигурно би га открили.“

„Је ли далеко?“, питао је узгред.

„Јесте ли се уморили?“, узвратио је кафеџија.

„Очекују ме у хотелу *Saharien*“, слагао је.

„Не можете бити и тамо и овамо“, рекао је кафеџија.

Професор се насмејао. Питао се да ли звучи као да му је непријатно.

„Јесте ли већ дуго власник Раманијево кафеџинице?“

„Радим за пријатеља.“ Одговор унесрећи професора више него што је очекивао.

„Ах. Хоћете ли радити сутра?“

„То нико не зна.“

Професор се спотакну о камен и паде, огребавши руку. Кафеџија рече: „Пажљиво.“

Слаткасти тешки воњ трулог меса одједном се пронесе ваздухом.

„Фуј!“, рекао је професор, загрцнувши се. „Шта је ово?“

Кафеџија је прекрио лице бурнусом и није одговарао. Убрзо смрад остаде за њима.

Сишли су у равницу. Са обе стране стазе која се пружала пред њима уздизао се високи зид од блата. Поветарац није пиркао, палме су мирно стајале, али иза зидова се чуло како тече вода. Такође, смрад људског измета готово непрестано их је пратио док су пролазили између зидова.

Професор је сачекао док му се није учинило да је логично да постави питање уз извесну дозу озлојеђености: „Али где идемо?“

„Још мало“, рекао је водич, заставши да покупи неколико каменчића из јарка.

„Узмите који“, посаветовао га је. „Овде има гадних паса.“

„Где?“, питао је професор, али се сагнуо и узео три велика камена шиљатих ивица.

Продужили су врло тихо. Зидови се завршише и светла пустиња пружи се пред њима. У близини се налазила разорена гробница неког мурабита, чија је сићушна купола тек допола опстала док јој је предњи зид био потпуно уништен. Иза су лежали честари закржљалих, бескорисних палми. Неки пас са три ноге потрча сумануто ка њима. Све док им се није сасвим приближио, професор није чуо да све време потмуло режи. Кафеџија хитну велик камен ка њему и погоди га право у њушку. Зачу се чудно шкљоцање чељусту и пас постранце отрча негде другде, спотичући се слепо о камење док је милео насумице попут повређеног инсекта.

Кад су скренули с пута, пошли су преко разасутог оштрог камења на тлу, па поред оне омање рушевине и између стабала, све док нису избили на место где се терен нагло обрушавао пред њима.

„Личи на каменолом“, рекао је професор, прибегавши француском за реч „каменолом“ јер се арапског еквивалента није могао присетити у том тренутку. Кафеџија не одговори. Уместо тога, стао је мирно и окренуо главу, као да нешто ослушкује. И заиста, однекуд одоздо, али из веома велике дубине, зачу се слабашни звук пригушене фруле. Кафеџија климну полако главом неколико пута. Потом рече: „Овде почиње стаза. Добро се види целим путем. Стене су беле, а месечина је јака. Тако да ћете добро видети. Ја ћу се сад вратити да спавам. Касно је. Платите ми колико хоћете.“

Док је стајао на ивици амбиса који је са сваким тренутком изгледао још дубље и очи у очи с тамним лицем кафеџије уоквиреним у бурнус обасјан месечином, професор се запита шта тачно осећа. Згроженост, радозналост, страх – можда; али пре свега

олакшање и наду да није посреди трик, наду да ће га кафеџија заиста оставити насамо и вратити се без њега.

Мало се одмакао од ивице и потражио у џепу какву залуталу новчаницу, јер није желео да покаже новчаник. Срећом, имао је педесет франака у џепу, па их је извадио и дао човеку. Знао је да је кафеџија задовољан, те није обратио пажњу кад га је чуо како говори: „Није довољно. Морам дуго да пешачим до куће, а има и паса...”

„Хвала вам и лаку ноћ”, рекао је професор док се спуштао у турски сед и палио цигарету. Осећао се готово срећно.

„Дајте ми макар једну цигарету”, замолио је човек.

„Наравно”, рекао је помало осорно и пружио му паклицу.

Кафеџија чучну поред њега. Поглед на његово лице није био нимало пријатан. „Шта ли је?”, помислио је професор, опет престрашен, док му је пружио своју запаљену цигарету.

Човек је готово жмурио. Био је то најочигледнији приказ усредсређеног ковања плана који је професор икад видео. Док је и друга цигарета горела, одважио се да се обрати Арапину који је и даље чукао.

„О чему размишљате?”

Деловало је као да ће човек проговорити док је вукао дим замишљено. Потом му се израз на лицу прометнуо у задовољство, али није рекао ништа. Задува прохладан ветар, па професор уздрхта. Из дубине под њима поново се повремено чула фрула, понекад заједно с шуштањем оближњег палминог лишћа које се трало једно о друго. „Ови људи нису примитивни”, затекао је професор себе како немо говори.

„Добро”, рекао је кафеџија, устајући полако. „Задржите свој новац. Педесет франака је довољно. Част ми је.” Онда му се поново обратио на француском: „*Ti n'as qu'à descendre, to' droit.*” Пљунуо је, насмејао се себи у браду (или је професор био хистеричан?) и брзо отишао.

Професора је обузела нелагода. Запалио је још једну цигарету и схватио да му се усне аутоматски померају. Говориле су: „Је ли ово ситуација или невоља? Ово је сулудо.” Седео је врло мирно неколико минута и чекао да му се врати осећај за реалност. Протегао се на тврдом, хладном тлу и погледао навише у месец. Деловало је као да гледа право у сунце. Док је помало померао поглед, назирао је низ блеђих месеца на небу. „Невероватно”, прошаптао је. Потом је брзо сео и осврнуо се око себе. Ништа му није јамчило да се кафеџија заиста вратио у град. Устао је и погледао преко ивице понора. На месечини се чинило да је дно километрима далеко. А његова дубина није се могла одредити ни спрам чега; није било дрвета, ни куће, ни човека... Покушавао је да чује фрулу, а слушао је само ветар који му је фијукао крај ушију. Обузе га изненадна и силна жеља да потрчи назад ка путу, па се окренуо и погледао у правцу у којем је кафеџија нестао. Истовремено је нежно опипао новчаник у џепу на грудима. Потом је пљунуо преко ивице провалије. Затим се помокрио изнад ње и помно ослушкивао, попут детета. То га је подстакло да пође стазом у амбис. Зачудо, није му се вртело у глави. Сматрено је ипак избегавао да завири здесна, преко ивице. Спуст је био равномеран и стрм. Његова једноличност му је пробудила расположење нимало другачије од оног које је осетио током вожње аутобусом. Поново је мрмљао „Хасан Рамани”, изнова и у

ритму. Застао је, бесан на себе због злокобног призвука које му је то име сад наговештавало. Закључио је да га је путовање исцрпело. „Као и шетња“, додао је.

Сад се већ увелико био спустио низ гигантску литицу, али је месец, тачно изнад њега, и даље једнако сијао. Једино је ветар остао горе да тумара међу дрвећем и дува прашњавим улицама Аин Тадура, кроз хол *Grand hotel Saharien*-а и испод врата његове собице.

Синуло му је да би требало да се запита зашто ради тако нешто неразумно, али био је довољно интелигентан да зна, будући да то ради, како није веома важно да трага за објашњењима у том тренутку.

Тло под његовим ногама наједном се заравни. Дошао је до дна пре него што је очекивао. Свеједно је неповерљиво закорачио, као да очекује још један опасан пад. Тешко је било рећи на тој једнообразној, пригушеној светлости. Пре него што је схватио шта се догађа, пас је скочио на њега; тешка крзнена маса покушавала је да га одгура назад док му је оштра канџа парала груди, а мишићи јој се напињали да му зарију зубе у врат. Професор помисли: „Одбијам да умрем овако.“ Животиња паде; личила је на ескимског пса. Кад је животиња поново устала, повикао је врло гласно: „Еј!“ Пас је поново скочио на њега. Настала је збрка осећаја и негде га је нешто заболело. Чули су се и гласови врло близу њега, али није разумео шта говоре. Нешто хладно и метално набило му се брутално уз кичму док је пас и даље на трен висео закачен зубима за безобличну одећу или можда његово месо. Професор је знао да је то пушка, па је подигао руке и повикао на магрепском: „Склоните пса!“ Али пушка га је само гурнула напред, а пошто пас, кад се приземљио, више није скакао, професор је закорачио напред. Пушка га је и даље гурала; он је корачао. Поново је чуо гласове, али особа иза њега не рече ништа. Деловало је као да су се људи растрчали унаоколо; тако је бар звучало. Јер су му очи, схватио је, и даље биле чврсто затворене због напада пса. Отворио их је. Неколико људи му се приближавало. Били су одевени у црну одећу Регибата. „Регибат је облак преко сунчевог лица.“ „Кад се Регибати појаве, праведници се окрећу.“ У колико је само продавница и на колико пијаца чуо како те максиме пријатељи шаљиво изговарају. Никад неком Регибату, засигурно, јер ти људи не залазе често у градове, већ шаљу прерушене гласнике који се погађају са сумњивим типовима око испоруке крадене робе. „Ево прилике“, брзо је помислио, „да се провери тачност тих изјава.“ Није сумњао ни на трен да ће се испоставити како је та авантура својеврсно упозорење на његову лудост – упозорење које ће, кад се осврне, бити делом злокобно, а делом апсурдно.

Два искежена пса притрчаше с леђа људима који су се ближили и бацише се на његове ноге. Згрануо се кад је схватио да нико не обраћа нимало пажње на то непоштовање бонтона. Пушка га је гурала све јаче док је покушавао да заобиђе напад бучних паса. Поново је повикао: „Пси! Склоните их!“ Пушка га гурну још снажније, те је пао, готово пред ноге окупљеним мушкарцима који су га гледали. Пси су му тргали шаке и руке. Нека чизма их шутну у страну, па зацвилеше, а онда још енергичније шутну професора у кук. Потом су уследили оркестрирани ударци са свих страна, који су га насилнички ваљали по земљи накратко. За то време, био је довољно свестан да гурне руке у џепове и извади све из њих. Покушао је да каже: „Узмите сав новац који имам; престаните да ме шутирате!“ Али његови угрувани мишићи на лицу нису функционисали;

осетио је да пући усне и ништа више. Неко му је задао страشان ударац у главу, па је помислио: „Сад ћу се бар онесвестити, хвала небесима.“ И даље је, међутим, био свестан грлених гласова које није разумео и осећао да му чврсто увезују чланке и груди. Потом је уследила мрачна тишина која би се повремено отворила попут ране, да упусти унутра нежне, дубоке тонове флауте што је непрестано свирала исти низ нота. Одједном је осетио несносан бол по целом телу – бол и хладноћу. „Дакле, ипак сам био у несвести“, помислио је. Упркос томе, садашњи тренутак му се чинио само као директни наставак оног кроз шта је већ прошао.

На небу се помањала бледа светлост. Близу места где је лежао налазиле су се камиле; чуо их је како мрморе и тешко дишу. Није могао да се натера да покуша отворити очи, само за случај ако се испостави да је то немогуће. Кад је чуо, међутим, да се неко приближава, схватио је да види без икакве тешкоће.

Човек га је равнодушно гледао на сивој јутарњој светлости. Једном руком је стиснуо професорове ноздрве. Кад је професор отворио уста да удахне, човек му је брзо шчепао језик и извукао га напоље из све снаге. Професор је кркљао и борио се за дах; није видео шта се догађа. Није разликовао бол суровог чупања од оног који је наносио оштри нож. Потом је уследило бескрајно грцање и пљување који су се аутоматски наставили, као да он и није учествовао у њима. Кроз главу му је непрестано пролазила реч „операција“; утишавала му је страх донекле док је тонуо у таму.

Караван је кренуо у неко доба усред јутра. Професор, не без свести, али у стању потпуне обамрлости, и даље је грцао и пљувао крв. Бацили су га пресамићеног у врећу коју су окачили на бок камиле. Нижи крај огромног амфитеатра имао је природну капију у стенама. Камиле, брзе *мехаре*, носиле су лак товар на овом путовању. Прошле су кроз капију у колони и полако кренуле уз благи успон који је водио до почетка пустиње. Те ноћи, заставши након неког ниског побрђа, људи су га скинули, и даље у стању које му није допуштало да мисли, и преко прашњавих дроњака преосталих од његове одеће везали бројне необичне каишеве сачињене од повезаних доњих делова конзерви. Једну по једну блиставу копчу омотавали су му око попрсја, руку и ногу, чак и преко лица, све док сав није био обавијен тим оклопом који га је прекривао кружним металним плочицама. Било је врло весело док су маскирали професора. Један човек је донео фрулу, а неки младић је начинио нимало неграциозну карикатуру припадника народа Улад Наил који игра плес са штапом. Професор више није био при свести; тачније речено, обитавао је усред покрета тих људи. Кад су га обукли онако како су желели да изгледа, набили су мало хране под лимене гривне што су му висиле преко лица. Иако је жвакао механички, већина хране је напослетку испала на тло. Вратили су га у врећу и оставили на истом месту.

Два дана касније стигли су у један од својих логора. Жене и деца били су у шаторима, а мушкарци су морали да отерају искежене псе које су ту оставили да чувају нејач. Кад су избацили професора из вреће, зачули су се престрашени крици и било је потребно неколико сати да би и последњу жену убедили како је заробљеник безопасан, мада од почетка није било сумње да је вредна својина. Након неколико дана поново су кренули на пут. Понели су све са собом и путовали само ноћу, будући да је терен бивао све топлији.

Чак и кад су му све ране зацелиле и кад више није осећао бол, професор није почео да мисли поново; јео је и вршио нужду, и плесао кад су му то тражили – бесмислено је поцупкивао, што је одушевљавало децу, нарочито због дивне звекетаве ларме коју је правио. И углавном је умео да преспава дневну врућину, међу камилама.

Док је вијугао ка југоистоку, караван је избегавао сваки вид стационарне цивилизације. За неколико недеља стигли су до нове висоравни, потпуно дивље и обрасле ретком вегетацијом. Ту су подигли логор и боравили док су *мехаре* слободно брстиле. Сви су били срећни ту; време је било свежије, а само неколико сати даље, на ретко коришћеној стази, налазио се бунар. Управо ту су дошли на идеју да одведу професора у Фогару и да га продају Туарезима.

Прошла је цела година пре него што су спровели ту замисао. Професор је дотад већ био много увежбанији. Могао је да уради прамет и да застрашује режи у континуитету, при чему је, међутим, исказивао и одређену меру хумора; а кад су му Регибати скинули лим с лица, открили су да уме да прави дивне гримасе док плеше. Научили су га и неколико основних опсцених гестова који су по правилу измамљивали одушевљено циктање жена. Сад су га изводили само након нарочито богатих оброка, кад се веселило уз музику. Брзо се прилагодио њиховом виђењу обреда и развио основни тип „репертоара“ који је представљао кад би га позвали: плесао је, ваљао се по тлу, опонашао извесне животиње и најзад, тобоже бесан, журио ка окупљенима како би изазвао збуњеност и раздраганост међу њима.

Кад су три човека кренула за Фогару с њим, повели су четири *мехаре*, па је јахао у седлу мање-више нормално. Никакве мере нису предузели да га чувају, сем што су га стално држали између себе, а један човек је ишао иза леђа целој дружини. Стигли су надомак зидина у зору и сачекали међу стенама да прође дан. У сумрак, најмлађи је отишао и за три сата се вратио с пријатељем који је носио дебели штап. Покушали су да објасне професору рутину на лицу места, али се човеку из Фогаре журило да се врати у град, па су сви кренули с њим на *мехарама*.

У граду су отишли право у сељакову кућу, где су попили кафу у дворишту, поседавши између камила. Ту је професор поново извео своју представу, а овога пута је одушевљење трајало још дуже и сви су често трљали руке. Договор је постигнут, свота новца исплаћена и Регибати се повукоше, оставивши професора у кући човека са штапом, који није оклевао да га закључа у тесни тор поред дворишта.

Сутрашњи дан је био важан у професоровом животу јер се управо тад бол поново ускомешао у његовом бићу. Неколико људи дошло је до куће, а међу њима и један частан господин, боље одевен од оних који су проводили време тако што су му ласкали, жарко љубили руке и скуте. Та особа је наглашено прелазила на класични арапски с времена на време да задиви остале, који нису знали ни реч *Курана*. Стога је његов разговор текао мање-више овако: „Можда у Ин Салаху. Они Французи тамо су глупи. Небеска освета се ближи. Нећемо да је пожурујемо. Славите највишег и бацајте ана temu на идоле. Обојите му лице. За случај да полиција хоће да провери.“ Остали су га саслушали и сложили се, климајући главом полако и свечано. А и професор је у свом обору поред њих слушао. Односно, био је *свесџан* звука старчевог арапског. Речи су му допирале до ума први пут након много месеци. Потом звуци: „Небеска освета се

ближи.“ Потом: „Част ми је. Педесет франака је довољно. Задржите свој новац. Добро.“ И кафеџија је чукао поред њега на ивици провалије. Потом „анатема против идолâ“ и још бесмислица. Преврнуо се дахћући на песку и заборавио на све то. Али бол се про- будио. Бол је деловао у својеврсном делиријуму, јер је професор поново био допрео до свести. Кад је човек отворио врата и гурнуо га штапом, професор је крикнуо од беса, па су се сви насмејали.

Осовили су га на ноге, али није хтео да плеше. Стајао је пред њима, зурио у тло и тврдоглаво одбијао да се помери. Власник је побеснео и тако га је изнервирао смех осталих да је осетио како их мора отпратити, обећаваши да ће сачекати повољнији тренутак да им прикаже своју имовину јер се није усуђивао да испољи срџбу пред старијима. Кад су они отишли, међутим, задао је професору снажан ударац штапом по рамену, испсовао га и изашао на улицу, залупивши капију за собом. Отишао је пра- во у улицу Улед Наилка јер је био сигуран да ће тамо наћи Регибате с девојкама, како троше новац. И тамо јесте, у шатору, затекао једног од њих, још у кревету док је једна Улед Наилка прала филџане од чаја. Ушао је и готово одсекао главу човеку пре него што је овај успео и да се придигне. Потом је бацио бритву на кревет и истрчао напоље.

Улед Наилка је видела крв, вриснула, истрчала из свог шатора у суседни и поново изашла из потоњег с четири девојке које су појуриле с њом у кафеџиницу да кажу кафеџији ко је убио Регибата. Већ сат касније француска војна полиција га је ухватила у пријатељевој кући и одвукла у гарнизон. Те ноћи професор није добио ништа да једе, а сутрадан поподне, пошто му се у глави разбистрило због све јаче глади, бес- циљно је тумарао двориштем и собама у које се могло ући из њега. Није било никог. У једној соби висео је календар. Професор је гледао нервозно, попут пса који посма- тра мушицу тик испред носа. На белом папиру црни предмети су одзвњавали у његовом уму. Чуо их је: „*Grande Epicerie du Sabel. Juin. Lundi, Mardi, Mercredi...*“

Тачкице од мастила од којих се нека симфонија састоји можда су настале давно, али кад се звучно остваре, постају неминовне и моћне. И тако је својеврсна музика осећања почела да свира у професоровом уму све јаче док је гледао у зид од блата, а онда је имао осећај да изводи нешто што је још давно написано за њега. Плакало му се; желео је да заурла у тој кућици, да преврне и разбије малобројне ломљиве пред- мете. Његове емоције нису одмакле даље од те снажне чежње. Потом је, урличући што је гласније могао, насрнуо на кућу и њен намештај. Онда је навалио на излазна врата, која су одолевала неко време пре него што су најзад прсла. Попео се и прову- као кроз отвор у даскама које је развалио, а онда, и даље уз урлике и витлајући рука- ма подигнутим увис да би направио што већу буку, појурио мирном улицом ка градској капији. Малобројни људи су га посматрали врло знатижељно. Док је пролазио поред гараже, последње зграде пре високог лука од блата који је уоквиривао пустињу у да- љини, примети га један француски војник. „*Tiens*“, рече за себе, „какав манијак.“

Поново је дошло време да сунце зађе. Професор је протрчао кроз лучну капију, окренуо се ка црвеном небу и кренуо инсалашким друмом, право ка залазећем сунцу. За њим је, из гараже, војник опалио насумице за срећу. Метак је просвирао опасно близу професорове главе, а његова вика прерасла је у згрожену јадиковку док је још махнутије витлао рукама и поцупкивао сваких неколико корака у налету страха.

Војник је кратко посматрао, с осмехом, како се скакутава прилика смањује у надолазећој вечерњој тмини, а звекет лима нестаје у дубокој тишини пространства иза капије. Зид гараже, кад се наслонио на њега, и даље је исијавао топлоту заосталу од сунца, али чак и тад се лунарна свежина све снажније осећала у ваздуху.

(1947)

НЕЖНИ ПЛЕН

Тројица Филала продавали су кожу у Табелбали – два брата и млади син њихове сестре. Двојица старијих трговаца били су озбиљни брадати мушкарци који су се радо упуштали у сложене теолошке расправе током спорих и врелих сати у свом *ханушу*¹ поред пијаце; младић је, природно, био готово искључиво окупиран црнопутим девојкама у малој *quartier reserve*.² Међу њима је била једна која је деловала пожељније од осталих, толико да је младић мало зажалио кад су старија двојица најавили да ће ускоро сви кренути за Тесалит. Али готово сваки град има такву четврт, па је Дрис разумљиво веровао да може имати сваку лепу становницу сваког *quartier*-а, ма у каквим емотивним везама она тренутно била; стога је његова озлојеђеност кад је чуо за предстојећи одлазак била кратког века.

Тројица Филала су чекали хладно време да би кренули за Тесалит. Пошто су желели да брзо стигну тамо, изабрали су друм најдаље на западу, који је такође водио кроз најудаљеније крајеве у суседству земаља пљачкашких регибатских племена. Много времена је прошло откако су се ти дивљи планински људи обрушавали с *хамаса*³ на караване; већина је сматрала да су након Сархошког рата изгубили највећи део наоружања и муниције, као и, још важније, дух. А три човека и њихове камиле тешко су могли побудити завист код Регибата, традиционално опскрбљених богатим пленом из целог Рија де Ора и Мауританије.

Њихови пријатељи у Табелбали, већином такође филалски трговци кожом, ходали су тужно поред њих све до обода града; онда су се опростили с њима и посматрали их како узјахују камиле да би полако одјахали ка јарком обзору.

„Ако сретнете Регибате, не дајте им близу!“, довикивали су.

Опасност је у суштини вребала на територији на коју ће приспети тек након три или четири дана путовања из Табелбале; после седам дана, граница предела који походе Регибати остаће у потпуности за њима. Време је било прохладно, изузев око поднева. Ноћу су се смењивали на стражи; кад је Дрис бдео, вадио је фрулицу због чијих се продорних тонова старији ујак мргодио од нелагоде, толике да би га замолио да оде и седне мало даље од ћебади на којима су спавали. Целе ноћи је седео и свирао све тужне песме којих се могао сетити; веселе су се, по његовом мишљењу, свирале у *quartier*-у, где човек никад није сам.

¹ Радња (арап.). (Прим. њев.)

² *Quartier reserve* (фр.), део града с јавним кућама, четврт црвених фењера. (Прим. њев.)

³ Високе пустињске или камените висоравни (арап.). (Прим. њев.)

Кад су ујаци држали стражу, немо су седели и пиљили испред себе у ноћ. Било их је само тројица.

А онда се једног дана појавила усамљена прилика, долазила је ка њима, преко бe-животне равнице са запада. Један човек на камили; није било наговештаја да их има још иако су детаљно осмотрили пустиину на све стране. Стали су накратко; човек је благо променио правац кретања. Продужили су; човек га је поново променио. Није било сумње да је желео да разговара с њима.

„Нека приђе“, прогунђао је старији ујак, стрељајући поново погледом по празном хоризонту. „Сви имамо оружје.“

Дрис се насмејао. Деловало му је апсурдно чак и да помисли како им један самотњак може задати невоље.

Кад им се прилика најзад приближила тако да их може дозвати, обратила им се мујезинским гласом: „Селам алејкум!“ Стали су, али нису сјахали, већ су сачекали човека да им приђе ближе. Ускоро им се поново обратио; овај пут је старији ујак одговорио, али је удаљеност и даље била превелика да би се његов глас пронео, па човек није чуо ујаков поздрав. Убрзо се нашао довољно близу да би видели да не носи регибатске одоре. Домунђавали су се међусобно: „Са севера је, не са запада.“ И свима им је било драго због тога. Ипак, чак и кад је стао крај њих, и даље су седели на камилама, наклонивши му се достојанствено из седла док су непрестано на новом лицу и новој одећи испод њега трагали за неким лажним детаљем који ће можда открити потенцијалну истину – да је тај човек извидница Регибата који ће их сачекати на *хам-ди* удаљеној свега неколико сати или који су се већ сад кретали напоредо с друмом и приближавали им се тако да им се не појаве у видном пољу све док не прође сумрак.

Незнанац свакако није био Регибат; био је живахан, ведар и светле пути, а носио је врло кратку браду. Дрису је синило да му се не допадају човекове ситне, немирне очи које као да су упијале све, а нису одавале ништа, али та пролазна реакција била је само део општег почетног неповерења које је у целини одагнано кад су чули да је човек Мунгарац. Мунгар је свето место у том делу света, а ходочасници који долазе у оближње рушевно светилиште опходе се с поштовањем према његовим малобројним житељима.

Дошљак се није трудио да сакрије страх који је осећао што је сам у том крају, као ни задовољство које му је сад причињавало друштво тројице људи. Сви су сјахали и скували чај да залију своје пријатељство, а Мунгарац се постарао за ватру.

Током треће туре чаја предложио је да им се придружи до Таоденија. Његове блиставе црне очи гледале су час у једног Филала час у другог док је објашњавао како је изврстан стрелац и да је сигуран да им успут може обезбедити укусно месо газеле или барем берберске овце.

Филали су размишљали; најстарији је напокон рекао: „Договорено.“ Чак и ако се испостави да Мунгарац није тако вешт ловац како тврди, путоваће их четворица уместо тројица.

Два јутра касније, у моћној тишини излазећег сунца, Мунгарац је показао ка ниским бреговима што су им се пружали са бока, ка истоку: „Познајем ову земљу. Сачекајте овде. Ако ме чујете да пуцам, дођите, јер то ће бити знак да има газела.“

Мунгарац је отишао пешке, попео се између стена и замакао иза најближег венца. „Верује нам“, помислили су Филали. „Оставио нам је своје *мехаре*, ћебад, пртљаг.“ Нису рекли ништа, али свако је знао да друга двојица мисле исто и сви су осећали наклоност према странцу. Седели су и чекали на свежини раног јутра док су камиле брундале.

Деловало је да ће се тешко испоставити да има газела у том крају, али ако их је било и ако је Мунгарац био онолико добар ловац колико је тврдио, онда је постојала могућност да ће те вечери јести *mechoui*⁴ од газелиног меса, а то ће бити врло укусно.

Сунце се полако пењало суровим плавим небом. Једна камила се тромо подигла и отишла да нађе какав увели чичак или грм између стења, нешто заостало од претходне године кад је киша можда падала. Кад је нестала из вида, Дрис је отишао да је потражи и вратио је међу остале, вичући: „*Хуи!*“

Сео је. Наједном се зачу пуцањ, па дуга мукла пауза, а онда још један пуцањ. Звучало је прилично далеко, али савршено јасно у потпуној тишини. Старији брат рече: „Идем ја. Ко зна? Можда буде много газела.“

Испентрао се уз стене с пушком у руци и замакао.

Опет су чекали. Кад су се пуцњи поново огласили, потицали су из две пушке.

„Можда су убили једну!“, повикао је Дрис.

„*Yemkin*.⁵ Уз Алахову помоћ“, одговорио је ујак, устао и узео пушку. „Хоћу и ја да се опробам.“

Дрис се разочарао – надао се да ће он поћи. Да је устао само трен раније, можда би то било могуће, али чак и тако би највероватније остао да пази на *мехаре*. У сваком случају, сад је било прекасно; ујак је рекао своје.

„Добро.“

Ујак је отишао, певајући песму из Тафилалета о урминим палмама и скривеним осмесима. Неколико минута Дрис је чуо делиће песме док је мелодија расла ка вишим тоновима. Потом се изгубила у свеопштој тишини.

Чекао је. Сунце је почело да пржи. Прекрио је главу бурнусом. Камиле су се глупо згледале, извијале вратове и откривале смеђе и жуте зубе. Помислио је да засвира фрулу, али чинило му се да није прави тренутак – био је сувише неспокојан, сувише жељан да се попне горе с пушком, да се шћућури иза стена и прикраде нежном плену. Помислио је на Тесалит и питао се како ће бити тамо. Препун је црнаца и Туарега, сигурно много живљи од Табелбале због пута који је пролазио кроз њега. Зачу се пуцањ. Сачекао је да их чује још, али овај пут нису уследили. Поново је замислио себе међу каменчинама, како нишани на ловину која бежи. Повукао је обарач, животиња је пала. Појави их се још, а он их све покоси. У мраку су путници седели око ватре и залагали се издашним печеним месом док су им се лица пресијавала од масноће. Сви су били срећни, чак је и Мунгарац признао да је млади Филал најбољи ловац од свих.

Задремао је на све јачој врућини док му се ум поигравао у крајолику сачињеном од меканих бедара и малих чврстих дојки што су се уздизале попут пешчаних дина; пропламсаји песме лебдели су као облаци на небу, а у ваздуху се осећао тешки укус масног меса газеле.

⁴ Месо на ражњу (арап.). (Прим. њев.)

⁵ Можда, може бити (арап.). (Прим. њев.)

Сео је и брзо се осврнуо. Камиле су лежале, опруживши вратове по тлу испред себе. Ништа се није променило. Устао је и нелагодно осмотрио камени пејзаж. Док је спавао, неко непријатељско присуство му је продрло у ум. Преводећи у мисли оно што је већ осећао, урликнуо је. Чим је видео оне ситне, живе очи, осетио је неповерење према њиховом власнику, али чињеница да су га ујаци прихватили скрајнула је сумњу у тамне кутке његовог ума. Сад, ослободивши се док је дремао, сумња је поново изронила. Окренуо се ка узаврелој падини брда и помно се загледао између камења, у црне сенке. У сећање поново призва пуцње међу стенама и сад је знао шта су они значили. Хватао је дах зајецавши и потрчао да зајаше своју камилу, да је натера да устане, и већ је био одмакао неколико стотина корака пре него што је схватио шта ради. Зауставио је животињу да поседи у тишини на трен, осврћући се престрављено и невољно ка месту где су се улогорили. Ако су му ујаци мртви, онда му не преостаје ништа друго сем да се домогне отвореног пространства пустиње што пре може, далеко од стења међу којим се Мунгарац можда крије док га узима на нишан.

И тако, не знајући пут за Тесалит и без довољно хране или воде, кренуо је напред и повремено руком брисао сузе.

Ишао је тако два или три сата, једва и примећујући где *мехара* корача. Наједном се усправио у седлу, проклео себе и бесно окренуо животињу. Управо у том тренутку његови ујаци су можда седели у логору с Мунгарцем, припремали *mechoui*, ложили ватру и тужно се питали зашто их је нећак напустио. Или је можда један од њих већ кренуо у потрагу за њим. Није постојало ваљано оправдање за његово понашање проистекло из бесмисленог страха. Док је размишљао о томе, све више се љутио на себе – понео се неопростиво. Подне прође; сунце је било на западу. Биће касно кад се врати. Од помисли на неизбежне укорје и подругљиво исмевање који ће га дочекаати, осетио је како му лице гори од срамоте, па је злобно зариио пете у слабине камиле.

Много пре него што је стигао до логора, чуо је песму. То га је изненадило. Стао је и послушао. Глас је допирао из превелике даљине да би одредио чији је, али Дрис је био сигуран да припада Мунгарцу. Наставио је око падине брда до места с којег је јасно видео камиле. Песма утихну, настаде мук. Неки завежљаји су већ били опет натоварени на камиле, спремни за полазак. Сунце се ниско спустило, а сенке стена су се пружале по тлу. Није било знака да су ухватили икакав плен. Позвао их је, спреман да сјаше. Готово истог тренутка одјекнуо је пуцањ из велике близине, а онда је чуо потмули фијук танета које му је пројурило крај главе. Дохватио је пушку. Одјекну још један пуцањ – осети оштар бол у руци и пушка му испале на земљу.

Кратко је седео и држао се за руку, ошамућен. Потом је брзо искочио из седла и чучнуо између камења, покушавајући да здравом руком дохвати пушку. Чим ју је до-такао, чуо се трећи пуцањ и пушка се помери на тлу неколико центиметара ка њему у облачку прашине. Повукао је руку и погледао је – потамнела је и крв је капала с ње. У том тренутку Мунгарац прелети преко чистине што их је раздвајала. Пре него што је Дрис успео да устане, човек се бадио на њега и приковао га пушчаном цеви за тло. Равнодушно небо пружало се изнад њих; Мунгарац га накратко осмотри с пркосом. Опкорачио је опруженог младића, набио му пушку тик испод браде и онда промрмљао: „Филалско псето!“

Дрис је пиљио у њега с извесном знатижељом. Мунгарац је имао предност; Дрис је могао само да чека. Погледао му је лице на сунчевој светлости и видео на њему неку необичну усредсређеност. Знао је тај израз – потицао је од хашиша. Ношен његовим врелим испарењима, човек може да побегне врло далеко од смисленог света. Да би избегао злурадо лице, гледао је час у једну страну час у другу. Тамо се видело све тмастије небо. Пушка га је мало гушила. Прошаптао је: „Где су ми ујаци?“

Мунгарац му је јаче набио пушку у грло, благо се нагнуо и једном руком му стргао *Serouelles*,⁶ па је Дрис остао да лежи наг испод појаса, промешкољивши се мало кад је осетио хладно камење под собом.

Потом је Мунгарац извадио конопац и везао му ноге. У два корака се нашао крај његове главе и нагло окренуо на супротну страну, заривши му пушку у пупак. Слободном руком је свукао преосталу одећу младићу преко главе и сапео му руке. Старом бритвом је одсекао вишак конопца. За то време, Дрис је дозивао ујаке по имену, гласно, једног па другог.

Човек се померио и одмерио младићево тело положено на камење. Прешао је прстом преко оштрице бритве; пријатно узбуђење га обузе. Пришао је, погледао на ниже и видео уд који је штрчао у дну стомака. Не сасвим свестан шта чини, узео га је у руку, а другом замахнуо попут жетеоца са српом. Брзо га је пресекао. Остала је округла, тамна рупа, равна с кожом; зурио је тупо на тренутак. Дрис је вриштао. Сви мишићи на телу су му се грчили, померали.

Мунгарац се полако насмешио и открио зубе. Спустио је руку на чврсти стомак и помиловао га по кожи. Потом је ту направио ситан, усправан рез и обема рукама студиозно набијао одсечени орган унутра све док уд није нестао у трбуху.

Док је чистио руке о песак, једна камила се огласи изненадним кркљавим брундањем. Мунгарац поскочи и махнито оптрча укруг с високо подигнутом бритвом. Потом, постидевши се напетости и осећајући да га Дрис гледа и да му се руга (иако је младић обневидео од бола), шутнуо га је да се преврне на стомак и оставио га да лежи док му је тело правило ситне грчевите покрете. Док их је Мунгарац пратио погледом, паде му на памет нова идеја. Било би лепо кад би до краја обешчистио младог Филала. Бацио се доле; овај пут је гласно и лежерно уживао. Напослетку је заспао.

У зору се пробудио и дохватио бритву која је лежала на тлу поред њега. Дрис је слабашно јечао. Мунгарац га је окренуо на лице и превлачио му бритву тамо-амо попут тестере преко врата све док није био сигуран да му је пресекао душник. Онда је устао, одмакао се, натоварио камиле до краја, завршивши што је почео претходног дана. Кад је то обавио, потрошио је много времена док је превлачио тело ка подножју брда и сакрио га међу стенама.

Да би превезао филалску робу у Тесалит (јер у Тауденију не би нашао купце), било је нужно да поведе њихове камиле са собом. Стигао је тамо готово педесет дана касније. Тесалит је био мали град. Кад је Мунгарац почео да показује коже, неки тамошњи стари Филал ког су звали Ех Чибани начуо је гласине о њему. Као могући купац дошао је да погледа коже, а Мунгарац је био довољно необазрив да га пусти да их види. Филалска

⁶ *Serouelles* (фр.), широке магрепске чакшире. (Прим. њев.)

кожа је непогрешиво препознатљива и само је Филали купују и продају у већој количини. Ех Чибани је знао да ју је Мунгарац набавио незаконито, али није рекао ништа. Кад је неколико дана касније стигао још један караван из Табелбале с пријатељима тројице Филала који су се распитивали за њих и изузетно се узнемирили чувши да уопште нису дошли у Тесалит, старац је отишао у суд. После извесних тешкоћа, нашао је Француза вољног да га саслуша. Сутрадан су командант и двојица официра посетили Мунгарца. Питали су га одакле му три *мехаре* вишка, које су и даље носиле делове филалске орме; почео је да врда. Французи су га озбиљно саслушали, захвалили му се и отишли. Није видео како је командант намигнуо другој двојници док су излазили на улицу, па је остао да седи у дворишту, несвестан да су га већ оптужили и пресудили му.

Тројица Француза су се вратили у суд где су тек придошли филалски трговци седи с Ех Чибанијем. Прича је била позната; није било сумње да је Мунгарац крив. „Ваш је“, рекао је командант. „Радите с њим што год вам је воља.“

Филали му се неизмерно захвалише, кратко се посаветоваше с времешним Чибанијем и изађоше заједно. Кад су стигли код њега, Мунгарац је кувао чај. Дигао је поглед и трнци му прођоше низ леђа. Викао је да је невин; ништа нису говорили, само су уперили пушку у њега, везали га и бацили у ћошак, где је наставио да брбља и јеца. Тихо су испијали чај који им је скувао, направили још, а онда изашли у сутон. Везали су га за једну *мехару*, зајахали своје камиле и кренули у тихој колони (тихој изузев Мунгарца) кроз градске капије ка бескрајној пустоши споља.

Пола ноћи су путовали док се нису нашли у делу пустиње где нико није залазио. Док је лежао и булазнио, везан за камилу, ископали су јаму налик на бунар, те кад су завршили, подигли су га, и даље чврсто привезаног, и усправно посадили у рупу. Потом су попунили простор око њега песком и камењем, све док му само глава није вирила изнад тла. На бледој светлости младог месеца његово обријано теме личило је на камен. А он их је и даље преклињао, призивао Алаха и Сиди Ахмеда Бен Мусу да посведоче о његовој невиности. Али могао је да пева и неку песму – толико су обрађали пажњу на његове речи. Убрзо су кренули за Тесалит; недуго затим више га нису чули.

Кад су отишли, Мунгарац је заћутао, да у хладним сатима сачека сунце које ће му прво донети топлоту, потом врућину, жеђ, ватру, визије. Наредне ноћи није знао где се налази, није осећао хладноћу. Ветар му је преко тла наносио прашину у уста док је певао.

(С енглеској превео **Ијор Цвијановић**)